

Zweefvliegen in Midden-Limburg ten oosten van de Maas (*Diptera: Syrphidae*)

door Willem Renema

RENEMA, W., 1993. Hoverflies in the middle of Limburg, east from the Maas (*Diptera: Syrphidae*). --- *Stridula* 17(2): 58-66.

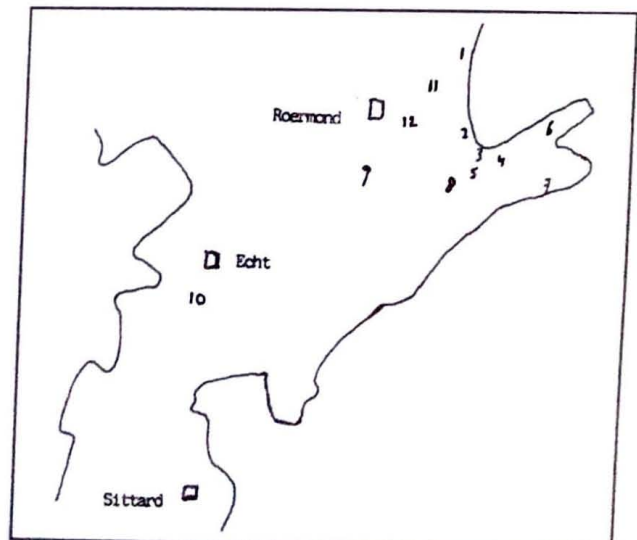
Vanaf 1987 tot 1992 heb ik regelmatig zweefvliegen gevangen in Midden-Limburg, en dan voornamelijk het deel ten oosten van de Maas. Dit leverde zeer veel soorten op en bovendien veel gegevens over biotopen waarin de vliegen voorkomen. Het onderzoek was geen gedetailleerde inventarisatie, maar op de meeste geschikte plekken is wel gevangen. Meestal werd er zo'n drie tot vier gevangen, variërend van maar heel even tot een hele dag.

Het gebied

Omdat het geen inventarisatie was, en ik ook niet de bedoeling heb om het zo te presenteren, geef ik de vangsten per gebied weer. Hierbij heb ik de Meynweg opgedeeld in verschillende deelgebieden, omdat er op die manier meer uit de gegevens te halen valt. Hieronder zal ik een beschrijving geven van de gebieden.

Legenda

- 1 Swalmdal
- 2 Herkenboscher vogelkooi
- 3 Boschbeek
- 4 Rolvennen
- 5 Spoorberm
- 6 Mijn Beatrix
- 7 Rothen Bach
- 8 Turfkoelen
- 9 Landgoed 't Hoosten
- 10 De Doort
- 11 't Spik
- 12 Industrieterrein

Figuur 1: Ligging van de vangstgebieden in Midden-Limburg

De Meynweg

Op de Meynweg liggen 7 van de 14 vangstplekken. De Meynweg is een zeer veelzijdig gebied, dat door een combinatie van tektonische en fluviale activiteit is ontstaan. De Meynweg is te verdelen in 4 terrassen. Het hoogste terras is ontstaan (waarschijnlijk) onder invloed van de Beatrix-storing. De breukrand is goed waar te nemen als je de weg langs het Elfenmeer omhoog rijdt en dan na de SBB parkeerterrein weer een helling krijgt. De bermen van deze weg en het terrein rond de Beatrixmijn vormen de vangstplek Mijn Beatrix (MB).

De begroeiing bestaat uit Wilde peen, Bereklauw, Gewone braam, Brem en Lijsterbes. De centrale Meynweg (CM) wordt gevormd door het plateau dat onder deze steilwand ligt. Dit is voornamelijk heide met soms veel pijpestrootje en dennenbos. Er zijn wel enkele vennen.

Onderaan de rand van dit plateau liggen de Rolvennen (RV). Dit zijn drie vennen die zijn ontstaan door steiging van het grondwater en omdat er door stuifduintjes een stagnatie van de afvoer van het grondwater optrad. Het is er erg vochtig en tussen de begroeiing van Vuilboom, Gewone braam en wilg vliegen de leukste vliegen.

De Boschbeek (BB) heeft zich aan de noordzijde in deze terrassen ingesneden, maar hierna is er weer stuifzand afgezet en daardoor ontstond een asymmetrisch dal. Op de bredere plekken zijn vochtige plaatsen ontstaan waar o.a. Sleedoorns, Gewone braam, Lijsterbes, Meidoorn, Moerasspirea en Boterbloem groeien.

Iets ten noorden van de bocht in de Boschbeek ligt een stuk van het oude dal van de Boschbeek. Dit deel van het dal is in de laatste stuifzandperiode dichtgestoven. Hier liggen enkele weiden, die in het begin van de onderzoeksperiode zeer vliegbloem rijk waren, maar dat in de loop der jaren steeds minder werd. Dit is de Herkenboscher Vogelkooi (HV).

Aan de zuidkant heeft de Rothen Bach zich ingesneden. Deze heeft een veel breder dal dan de Boschbeek. In de meanders van dit beekje staan mooie Dotterveldjes en aan de oostkant van het dal is een mooi beukenbos waartussen verschillende weidjes liggen. Door de Meynweg loopt de goederen spoorlijn Roermond -Wegberg (BRD). Langs deze spoorlijn staan veel bramen en Lijsterbes (Spoorwegberm, SB).

Meer in de richting van Roermond ligt langs deze zelfde spoorlijn een industrieterrein (IN) waarop nog enkele braakliggende terreinen liggen.

In het Roerdal liggen de landgoederen De Turfkoelen (TK) en 't Hoosten (HO). De Turfkoelen is een vochtig bos waar een plas in. De belangrijkste vliegbloemen zijn Bereklauw, Boterbloem en Braam. 't Hoosten is eveneens een vochtig loofbos. Het is erg gevarieerd met enkele vochtige open plekken. Bovendien staat er een zeer grote variatie aan vliegbloemen die altijd wel iets te bieden hebben.

Ten noorden van de Meynweg heb ik nog gevangen in het Swalmdal (SW) en bij het Spik (SP). Het Swalmdal is wederom een erg gevarieerd gebied. Er zijn nog enkele restjes Swalmmoor (voornamelijk in Duitsland) en langs de beek groeit op vele plaatsen een erg mooi en rijk beukenbos.

Het Spik is een niet zo heel erg interessant stukje, maar in het voorjaar bloeien er wilgen en dotters, wat de nodige soorten met zich meebrengt.

De laatste plaats waar ik heb gevangen is De Doort. Dit is een oud eiken-beuken bos in de buurt van Echt. Er ligt veel dood hout, er zijn enkele rijke weidjes en mooie braamstruwelen. Rond de poelen en tichelgaten komen erg veel vochtige stukken voor.

Vangsten

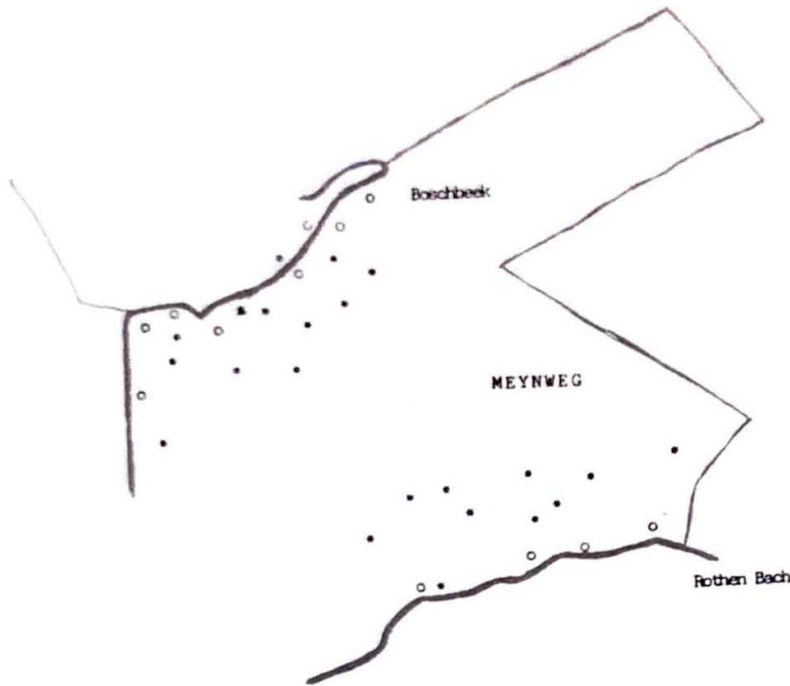
Zoals in de tabel vermeld staat zijn er in het gebied 205 soorten gevangen. Ik zal hieronder per soort of soortgroep de opvallendste, karakteristieke soorten bespreken over hun voorkomen en/of vliegtijd in Midden-Limburg. Een bespreking per gebied lijkt mij dan overbodig.

Sericomyia lappona: Deze vrij grote vlieg komt op enkele plekken op de Meynweg in grote getale voor (Rothen Bach, Boschbeek en Herkenboscher Vogelkooi), terwijl ze op de meeste andere plaatsen ook regelmatig waar te nemen zijn. Ik heb in 1989 op enkele plaatsen *Sericomyia* gemerkt (verschillende kleuren op de vleugel) met behulp van minimum tijdsbepalingen. Hierdoor meet je zowel de populatiegrootte als het feit of het een constante of (deels) trekkende populatie is. Ik heb gemerkt bij de spoorwegberm, de Boschbeek, de Rothen Bach en de Rolvennen. Hieruit bleek dat de grootste populaties bij de Boschbeek en de Rothen Bach zaten en er hier geen beesten bij kwamen door trek. Bij de spoorwegberm zaten veel minder exemplaren en werd er bovendien wel getrokken, maar hervangsten kwamen alle of van de Boschbeek of van de Rothen Bach en nooit van de Rolvennen. Daar was echter een populatie met een veel kleinere individu-dichtheid, maar die niet door trekkers gevoed werd.

In totaal heb ik zo'n 200 dieren gemerkt. Leuk was overigens dat ik na 4 weken een gemerkt vrouwtje terugving in een houtwal, zo'n 8 km. van de merkplek (Boschbeek). De vliegtijd van *Sericomyia lappona* kwam niet zo erg overeen met wat Van de Goot voor Nederland vermeld, maar komt wel weer overeen met de vliegtijd in België. Er is dus toch een augustus generatie in Nederland (fig. 2).

Doros conopseus

Doros conopseus is maar op 1 plek waargenomen, maar daar wel jaarlijks en soms in grote getale. Bij de Rolvennen zat deze mooie soort laag op de bladen van Vuilboom en soms op Braam. Meestal zaten ze er slechts gedurende 2-3 weken ongeveer in eind mei of begin juni.

Figuur 2: Verspreiding van *Sphegina clunipes* en *S. kimakowiczi* in de Meynweg.

Temnostoma

Temnostoma is een geslacht dat in de meeste oudere loofbossen in Midden-Limburg wel voorkomt. Ze vliegen vaak rond bloeiende struiken en zitten dat op de bladeren. Stufmeelrijke struiken waren erg in trek (o.a. vlier) waar ze soms ook op de bloemen zaten. Opvallend is dat op een vrij korte bosrand met Vlier en Braam zowel *T. vespiforme* en *T. bombylans* talrijk waren. Op alle andere plekken kwam je er maximaal drie op een dag tegen.

T. vespiforme vloog meestal net iets later dan *T. bombylans* en vloog ook wat langer door. (*T. bombylans* half april-half juni en *T. vespiforme* eind april tot begin juli).

Dasysyrphus

Alle (Nederlandse) *Dasysyrphus*-soorten zijn in het gebied waargenomen. *Dasysyrphus friuliensis* vloog eind april bij de Rothen Bach op Dotterbloem (1988 en 1990). *Dasysyrphus nigricornis* was op de Meynweg een stuk algemener en kwam (ook in het vroege voorjaar) regelmatig voor op sleedoorn en dotter, voornamelijk in de buurt van vochtige stukken. Later in het seizoen vloog hij ook nog wel maar was een stuk moeilijker op te merken tussen de grote aantallen *D. venustus*, *D. hilaris* en *D. lunulatus*. (vliegtijd *D. nigricornis* begin april- eind mei)

Chrysotoxum veralli, *C. octomaculatum* en *C. arcuatum*

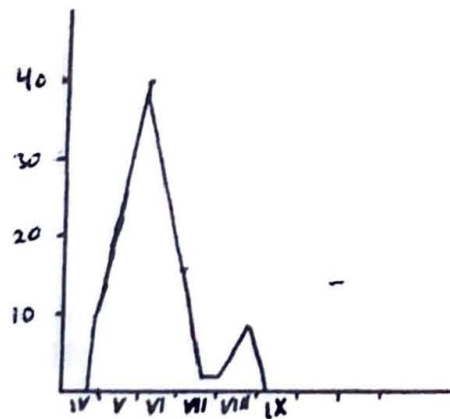
Deze drie zeldzame *Chrysotoxum* soorten vlogen op zeer verschillende plaatsen. *C. octomaculatum* heb ik eenmaal waargenomen op een weidje met veel Margriet, Bereklauw en Boterbloem in de Doort op 13 mei.

C. veralli kwam ook slechts op 1 plaats voor, maar was daar in 1991 zeer talrijk. Dat was in 't Hoosten, waar er toen eind juli en begin augustus soms wel 50 op een dag te zien waren op bereklauw. Dit biotoop komt goed overeen met wat Wasscher (1991) beschrijft als biotoop voor *C. veralli*, namelijk vochtig loofbos.

C. arcuatum heb ik allen op heide terreinen op de Meynweg waargenomen, vaak waren er echter wel struwelen rondom aanwezig, waar ze ook graag doorheen vlogen. (vliegtijd *C. veralli* half juli tot eind augustus)

Sphegina

Op *Sphegina nigra* na (*S. nigra* in Renema (1991) betrof *S. verecunda*) komen alle *Sphegina*'s voor in Midden-Limburg. Al snel bleek dat ze erg verschillende eisen stelden over de aanwezigheid van stromend water in de nabije omgeving (fig. 3).

Figuur 3: Vliegtijd van *Sericomyia lappona* in Midden-Limburg

S. clunipes is het minst veeleisend en komt ook het verst van de beken voor. *S. kimakowiczi* echter is zeer gesteld op dat stromende water en komt ook bijna alleen in de nabije omgeving van dat water voor. *S. verecunda* is ook vrij kritisch, maar komt op beschaduwde plekken ook wel verder van stromend water vandaan voor (of zoals in 't Hoosten zonder stromend water, hoewel dat voor alle soorten geldt). (vliegtijd *S. verecunda* eind april-eind juni, *S. kimakowiczi* begin mei-eind augustus, *S. clunipes* half april-half september, *S. siberica* eind mei-begin juli).

Myolepta

Ook *Myolepta luteola* is alleen in 't Hoosten gevangen. Hier zat hij twee keer met slecht weer (harde wind) op bloemen (Kervel en Grootbloemig muur). Hij zat dan altijd op luwe plaatsen. Mogelijk komt dit doordat deze soort hoger in de bomen leeft en dan met harde wind lager komt zitten. (vliegtijd: half juni-eind juni)

Melangyna

Melangyna quadrimaculata was in het vroege voorjaar regelmatig te vangen op wilgen. Iets later dan *M. quadrimaculata* vloog *M. barbifrons* op Kruipwilg in de buurt van het Elfenmeer, vanaf 1987 is hij daar jaarlijks gevangen in kleine aantallen. *M. guttata* en *M. triangulifera* zijn latere soorten, waarvan *M. triangulifera* vooral op bladeren zit en *M. guttata* soms massaal op schermbloemen kan voorkomen op vochtige plekken in loofbossen. (vliegtijd *M. quadrimaculata* begin maart-eind april, *M. barbifrons* begin april-half mei).

Platycheirus ambiguus en *P. discimanus*

Dit zijn weer twee voorjaarsbeesten van zeer verschillend biotoop. *P. ambiguus* vloog begin april regelmatig op Dotterbloem bij de Rothen Bach, in vochtig loofbos dus. *P. discimanus* vloog ook vroeg maar dan op bloeiende wilg, maar het liefst in wat opener terrein.

Pipiza

Pipiza kwam op vele plaatsen voor. Ze zijn in enkele groepen te verdelen. *P. austriaca* en *P. lugubris* komen vaak voor op wat ruigere terreinen, zoals het industriegebied. Daar waren ze dan ook voornamelijk in augustus erg talrijk. *P. bimaculata*, *P. noctiluca* en *P. quadrimaculata* komen op wat vochtiger terreinen voor in vaak ook meer bebostere omgeving. Van de in deze omgeving gevangen *P. noctiluca* behoorden er minder tot de *P. fenestrata* achtige groep dan op de ruderaal stukken. Op de warme spoorbermen vlogen voornamelijk *P. luteitarsis* en *P. festiva*.

Triglyphus

In zowel 1988 als 1991 heb ik erg veel *Triglyphus* waargenomen. In deze goede jaren maakte het biotoop niet zoveel uit als er maar braam of schermbloemen stonden, ik heb hem beide jaren (vooral in het najaar) in zowel open droog gebied als in vochtig bos gevangen. (vliegtijd: 1 waarneming half mei, verder eind juli-begin september)

Volucella

Ook alle Nederlandse *Volucella*-soorten zijn in Midden-Limburg waargenomen, hoewel drie maar op een enkele plaats of niet regelmatig. *V. inanis* zat in 1987 en 1988 bij de spoorwegberm, waar ik ook een vrouwtje het nest van een hoornaar zag binnengaan. Na 1988 heb ik *V. inanis* daar niet meer gezien. Hoewel Van de Goot (1981) *V. inanis* alleen uit juni en juli vermeldt, was zowel in 1987 als 1988 de generatie in augustus veel talrijker dan de generatie in juni en juli (beide jaren slechts 1 exemplaar in juni).

V. inflata heb ik bij De Doort enkele keren op meidoorn in de bosrand gevangen, het lijkt erop dat dit een soort van erg weelderige bossen is (als ik waarnemingen van buiten Limburg ook in beschouwing neem).

V. zonaria heb ik slechts 1 keer gevangen, maar dit was wel in eind mei. Tijdens het vangen kwam er een vrouwtje naar beneden vliegen bij 't Hoosten.

(vliegtijd *V. inanis* eind juni en begin augustus-eind augustus, *V. inflata* half mei-begin juni).

Brachyopa

Op *B. vittata* na zijn alle *Brachyopa*'s waargenomen. Op de Meynweg waren vooral *B. pilosa*, *B. scutellaris* en *B. testacea* algemeen op dood hout (takken) langs de paden. *B. bicolor* was veel minder algemeen en heb ik alleen maar op bloemen (Lijsterbes en Meidoorn) gevangen. Ik heb eenmaal *B. panzeri* gevangen en wel op een stronk bij de Rothen Bach, dit was de stronk van een eik.

Anasymia

Anasymia komt weinig voor in Midden-Limburg, alleen bij de Turfkoelen en bij de Doort vang je regelmatig andere soorten dan *A. lineata*. Dat zijn duidelijk soorten die erg graag drassige weiden bevolken en die zijn er nu eenmaal weinig.

Parhelophilus

Vooraf *P. frutetorum* en *P. versicolor* waren algemeen, *P. consimilis* heb ik slechts eenmaal gevangen. *P. frutetorum* komt erg veel voor op vlier in vochtige bossen, terwijl *P. versicolor* daar minder talrijk is. Op wat opener terreinen (ze hoeven niet eens per sé vochtig te zijn) komen ze ook gezamenlijk voor, maar is *P. versicolor* relatief algemener.

Xylota

In de bossen komen erg veel *Xylota*-soorten voor. Opvallend is dat naast de algemene soorten vrijwel altijd ook de als zeldzaam bekend staande 'broertjes' voorkomen (*X. tarda*, *X. xanthocnema* en *X. meigeniana*). Ook het op twee plekken voorkomen van *X. coeruleiventris* (nog maar net nieuw in NL) is opvallend, het loont dus zeker om iedere *Xylota* te vangen.

Echt duidelijke biotoopverschillen tussen de verschillende soorten kon ik niet vaststellen, maar zowel *X. tarda* als *X. xanthocnema* leken meer van donkere delen te houden.

(vliegtijd *X. coeruleiventris* eind mei-half augustus (8 waarnemingen), *X. tarda* begin mei-half augustus).

Caliprobola speciosa

Na enkele recente waarnemingen in Zuid-Limburg (van Steenis, 1992) heb ik deze mooie soort in 1992 ook tweemaal mogen waarnemen in Midden-Limburg, en wel in de Doort en bij 't Hoosten. Hier zat hij in beide gevallen op braamblad in een naar het zuiden gerichte bosrand.

Pocota personata

Deze soort had Geurts (1961) al in de vijftiger jaren in De Doort gevangen, en in 1988 heb ik hem er herontdekt op Bereklauw in de bosrand. Hier vloog hij tussen erg veel *Criorhina berberina*.

Brachypalpus laphriformis

Brachypalpus laphriformis is een bossoort die vooral op boomstammen zit, hoewel hij soms ook wel op bloemen waar te nemen is (bereklauw, braam). In tegenstelling tot *Criorhina* (Renema, 1993 in voorbereiding) komt *Brachypalpus* meer op dood hout (stronken en dergelijke) voor. Hierop kan je vooral vrouwtjes aantreffen. Ik heb *B. laphriformis* waargenomen op de stronken van Beuk, Eik, Populier en wilg.

Zuid-Limburg

Opvallend is dat er erg veel typische Zuid-Limburg-soorten gevangen zijn, de meeste echter slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen. Voorbeelden zijn *Cheilisia antiqua*, *C. lenis*, *C. canicularis*, *C. chrysocoma* en *Platycheirus ovalis*, deze soorten komen in Zuid-Limburg vrij regelmatig voor in de hellingbossen.

Besluit

Midden-Limburg ten Oosten van de Maas is erg soortenrijk wat betreft zweefvliegen. In dit artikel heb ik geprobeerd om de resultaten van het vangen van die vliegen in 5 jaar kenbaar te maken. Van de 205 gevangen soorten zijn de meesten regelmatig gevangen en zullen dus waarschijnlijk plaatselijke populaties zijn. Tot slot toch nog even iets over de gebieden. De Doort is het soortenrijkste gebied, hoewel als je de gehele Meynweg bekijkt daar meer soorten voorkomen. Ook 't Hoosten is erg soortenrijk. Wat wel aangeeft hoe goed oude bossen voor insecten zijn.

Willem Renema
Bentpoldererf 2
2807 LA GOUDA

Literatuur

- BARENDRECHT, A.**, 1992. Zweefvliegtabel. JBU, Utrecht.
- GEURTS, R.**, 1961. Zweefvliegen van de Doort. Nat. hist. maandblad 50: 98-100
- GOOT V.S. VAN DER**, 1981. De zweefvliegen van Noordwest Europa en Europees Rusland in het bijzonder van de Benelux. Wet. bibl. nr 32, KNNV, Hoogwoud
- JANSEN, P.A., J.C. VAN DER EYK, C.L. KRIJGER & M. BOLK**, 1989. Zweefvliegen in het Meynweggebied en het dal van de Roer in mei 1988. Stridula 13(3): 105-122.
- RENEMA, W.**, 1991. Biotoopkeuze van Sphegina's (*Diptera: Syrphidae*). Amoeba 65(5): 124-126.
- STEENIS, J. VAN**, 1992. Zweefvliegen van de Riesenbergr (*Diptera: Syrphidae*). Stridula 16(1): 15-21.
- VERLINDEN, L.**, 1991. Zweefvliegen. Uitgave KBIN, Brussel.
- VERLINDEN, L. & K. DECLEER**, 1987. The Hoverflies (*Diptera syrphidae*) of Belgium and their faunistics studiedocument 39. KBIN, Brussel.
- WASSCHER, M.**, 1991. Aantekeningen over de ecologie van enkele Chrysotoxum-soorten in Nederland (*Diptera: Syrphidae*). Stridula 15(4): 139-152.